

Πρόγραμμα Μουσειακής Εκπαίδευσης «Αεροπλάνο» του Α. Ακριθάκη (Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης)

Σοφία Χατζηγεωργιάδου, Νηπιαγωγείο Όσσης Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Η Μουσειακή Εκπαίδευση είναι ένα πεδίο που παρουσιάζει ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια. Σε αυτό βοήθησε ιδιαίτερα η στροφή στη βιωματική μάθηση, η οποία δίνει έμφαση στον ρόλο που παίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης. Μέσω αυτής προτείνεται η αναζήτηση νοήματος και όχι η στείρα απομνημόνευση πληροφοριών. «Επιδιώκεται η διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση του μαθητή, στοχεύοντας στην απαρτίωση της νοητικής και συγκινησιακής διεργασίας» (Δεδούλη, 2002). Οι συγκεκριμένοι στόχοι φαίνεται να βρίσκουν το καταλληλότερο μέσο επίτευξης με την εφαρμογή προγραμμάτων Μουσειακής Εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο άρθρο αυτό παρουσιάζεται ένα πρόγραμμα Μουσειακής Εκπαίδευσης που αφορά σε έργα του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης της Θεσσαλονίκης.

Εισαγωγή

Η έννοια του Μουσείου εμφανίστηκε με το τέλος του Μεσαίωνα και την αρχή της Αναγέννησης και στηρίχθηκε στις συλλογές των πριγκιπικών οικογενειών, οι οποίες αποτελούνταν από αριστουργήματα τέχνης. Σήμερα ο όρος Μουσείο, όπως καθορίζεται από το άρθρο 3 του καταστατικού του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) καθορίζεται ως «ένα ίδρυμα μόνιμο, μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης, ανοιχτό στο κοινό, το μουσείο κάνει

Η κ. Σοφία Χατζηγεωργιάδου είναι απόφοιτος του Τμήματος Νηπιαγωγών και του Τμήματος Ψυχολογίας Α.Π.Θ., κάτοχος Msc στην Ειδική Αγωγή.

έρευνες σχετικές με τα υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, τα συλλέγει, τα διατηρεί, τα κοινοποιεί και ιδίως τα εκθέτει για μελέτη, παιδεία και ψυχαγωγία» (Μαυροπούλου-Τσιούμη, 1991).

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να καθορίσουμε την έννοια του μουσειακού αντικείμενου. Το μουσειακό αντικείμενο είναι προϊόν κοινωνικο-ιστορικής εξέλιξης. Κάθε αντικείμενο, λοιπόν, με κάποια ιστορία και όχι μόνο έργο τέχνης, μπορεί να αποτελέσει έκθεμα μουσείου. Εμείς, όμως, θα περιοριστούμε σε αυτό που αποτελεί το αντικείμενο της Ιστορίας της Τέχνης.

Τέχνη παράγεται συνεχώς, εκτίθεται, κρίνεται, παίρνει τη θέση της στην ιστορική συνέχεια της εικαστικής δημιουργίας. Όσον αφορά στα έργα παλαιότερων περιόδων, η ιστορία έχει αποτιμήσει την καλλιτεχνική τους αξία. Για τα έργα σύγχρονης τέχνης οι εκτιμήσεις μπορούν να ποικίλλουν, καθώς διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν τις κρίσεις.

Παρ' όλα αυτά, τα έργα τέχνης στα μουσεία είναι εκείνα στα οποία πριν απ' όλα μπορούμε να αναζητήσουμε τις βάσεις της αισθητικής μας καλλιέργειας. Ιδιαίτερα για την εκπαιδευτική χρησιμοποίησή τους, για τις περιπτώσεις γνωστών έργων και δημιουργών υπάρχει και η ανάλογη βιβλιογραφική βοήθεια. Έχοντας υπόψη μας τη σχετικότητα των κρίσεων και με σεβασμό για το διαφορετικό, μπορούμε να μιλήσουμε για τα έργα τέχνης ως αντικείμενα εκπαίδευσης. Η σημερινή αντίληψη για το μουσείο βάζει τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο του στο κέντρο της λειτουργίας του. Τα νέα μουσεία που ιδρύονται, αλλά και τα παλιά, προσαρμόζουν ανάλογα τον τρόπο επικοινωνίας τους με το κοινό τους. Έτσι, μιλούμε για Μουσειακή Εκπαίδευση, για την εκπαίδευση που προσφέρεται από το μουσείο στο κοινό του.

Η Μουσειακή Εκπαίδευση διαφέρει από την τυπική εκπαίδευση, επειδή χρησιμοποιεί και ασκείται με βάση το ίδιο το αντικείμενο, στην περίπτωση μας το έργο τέχνης. Πρωταρχικό περιβάλλον της είναι το μουσείο και η λογική που διέπει την εκπαίδευση είναι να χρησιμοποιεί το ίδιο το αντικείμενο και να μεταφέρει την πρόσληψή του σε άλλες εφαρμογές. Απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες και θέλει να συνεχίζεται σε όλη τη ζωή του επισκέπτη. Δεν προσφέρει εξειδικευμένη γνώση βάσει ενός επίσημου προγράμματος. Στόχος της είναι να προκαλέσει συγκρίσεις, κρίσεις, να συμβάλει στον σχηματισμό απόψεων, στάσεων – αξιών αισθητικών και πολιτισμικών. Για να το πετύχει αυτό, στηρίζεται στην αυθόρμητη συμμετοχή των επισκεπτών, προσπαθεί να τους ξυπνήσει νέα ενδιαφέροντα και να πλέξει τις νέες πληροφορίες με τις παλιές εμπειρίες (Παπαντωνίου, 2003). Πέρα από αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σημασία της μελέτης των εκθεμάτων για την απόκτηση παιδείας, η οποία όμως συντελείται με ψυχαγωγικό τρόπο.

Για να επιτελεστεί ο κοινωνικός ρόλος του Μουσείου, τα αντικείμενα πρέπει να εκτίθενται σε ένα χώρο επισκέψιμο από το κοινό και με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνονται κατανοητά, να προβληματίζουν και παράλληλα να οδηγούν σε αισθητική απόλαυση. Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου για τους μαθητές και τον λαό με τη διδασκαλία, καθοδήγηση και εξήγηση των πραγμάτων, δημιουργεί δεσμούς μεταξύ του σχολείου, της εκπαίδευσης και του Μουσείου.

Αν ο εκπαιδευτικός θέλει να εισάγει συστηματικά και πολύπλευρα στη διδασκαλία του την τέχνη, θα πρέπει να την εντάξει στον προγραμματισμό του. Το βασικό πλεονέκτημα που έχει ένας εκπαιδευτικός είναι ότι γνωρίζει τους μαθητές του, τα ενδιαφέροντά τους και τις γνωστικές τους ικανότητες. Έχει την ευκαιρία να προετοιμάσει τους μαθητές προϋδεάζοντάς τους πριν την επίσκεψη στο μουσείο, να τους παρακολουθεί κατά τη διάρκεια και να λειτουργήσει ανατροφοδοτικά κατά την επιστροφή τους στο σχολείο.

Το πρώτο στοιχείο στο οποίο καλείται ο εκπαιδευτικός να σχεδιάσει είναι η φυσική περιέργεια των παιδιών. Δίνεται το ερέθισμα και με τον τρόπο αυτό αξιοποιείται η περιέργεια και ταυτόχρονα, προκαλείται η συμμετοχή τους. Οι ρόλοι αλλάζουν, τη στιγμή που αυτό στο οποίο τα καλεί είναι ένα παιχνίδι και όχι μάθημα. Στόχος της δράσης είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με την τέχνη, να πλουτίσουν τον οπτικό τους ορίζοντα, να γνωρίσουν τα σημαντικά επιτεύγματα του πολιτισμού, να οξύνουν την ευαισθησία και τη φαντασία τους.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα

1. Οι στόχοι του προγράμματος

Ο βασικότερος στόχος του προγράμματος είναι να δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να προσεγγίσουν ένα εικαστικό έργο και να δομήσουν ως ομάδα την προσωπική τους ερμηνεία σε σχέση με αυτό.

Ένας δεύτερος στόχος του προγράμματος είναι η εξοικείωση των παιδιών με τον χώρο του Μουσείου και ειδικότερα στην περίπτωση μας με το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Το Δ.Ε.Π.Π.Σ. του Νηπιαγωγείου εισηγείται τις επισκέψεις σε μουσεία ή σε αρχαιολογικούς χώρους και την επεξεργασία του πληροφοριακού-εκπαιδευτικού υλικού που τους διατίθεται στον τομέα της Μελέτης του Περιβάλλοντος, ο οποίος προβλέπει «τη γνωριμία των νηπίων με το ανθρωπογενές περιβάλλον έξω από την τάξη, με δραστηριότητες που ξεκινούν από τις ανάγκες και τις γνώσεις των παιδιών, ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα, την ανταλλαγή ιδεών και οδηγούν σε νέες γνώσεις». Είναι σημαντικό για τα παιδιά να ανακαλύψουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των

ανθρώπων, καθώς και να χρησιμοποιούν την τέχνη σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος.

Εκτός, όμως, από τη γνωριμία των νηπίων με τα έργα τέχνης θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο τα νήπια να έρθουν σε επαφή και με τον χώρο όπου τα έργα εκτίθενται, μελετούνται και συντηρούνται. Το μουσείο είναι χώρος που μπορεί να τραβήξει το ενδιαφέρον των παιδιών, γιατί προσφέρει ποικιλία ερεθισμάτων και πληροφοριών που δεν συναντούνται στην καθημερινή ζωή.

2. Θεωρητικές κατευθύνσεις - Μεθοδολογία

Βασικός παράγοντας στη διαδικασία προσέγγισης ενός έργου τέχνης είναι η βιωματική πρόσληψη του έργου, η σύνδεσή του με προηγούμενες γνώσεις των παιδιών, καθώς και η μετατροπή της εμπειρίας τους σε ένα παιχνίδι αισθήσεων, συναισθημάτων και λέξεων. Άλλωστε, σύμφωνα με τη δομιστική προσέγγιση της μάθησης, η δόμηση του νοήματος από τον δέκτη στηρίζεται στις προηγούμενες γνώσεις, αξίες και πιστεύω του. Οι Glover και Bruning (Κολιάδης, 1997) αναφέρουν οκτώ βασικές αρχές που απορρέουν από τη γνωστική ψυχολογία και συνδέονται με τη μάθηση και τη διδασκαλία. Οι αρχές αυτές είναι:

Οι μαθητές είναι ενεργητικοί αποδέκτες των πληροφοριών.

Οι προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών επηρεάζουν τις γνωστικές τους διαδικασίες.

Η μάθηση επιτυγχάνεται, όταν η πληροφορία που δέχεται ο μαθητής έχει νόημα και σημασία.

Το «πώς» μαθαίνουν οι μαθητές είναι εξίσου σπουδαίο με το «τι» μαθαίνουν.

Οι γνωστικές λειτουργίες γίνονται αυτοματικές λειτουργίες με την επανάληψη.

Οι μεταγνωστικές ικανότητες των μαθητών μπορούν να εξελιχθούν μέσω της διδασκαλίας.

Τα εσωτερικά κίνητρα, δηλαδή η εσωτερική κινητοποίηση του μαθητή, είναι πολύ πιο αποτελεσματικά για τη μάθηση παρά τα εξωτερικά κίνητρα.

Υπάρχουν σημαντικές ατομικές διαφορές ανάμεσα στους μαθητές ως προς τις ικανότητές τους να επεξεργάζονται τις πληροφορίες.

Εξαιτίας των προηγούμενων, το έργο τέχνης εγείρει διαφορετικές προσλαμβάνουσες σε κάθε παιδί κατά τη διάρκεια της οπτικής διαδικασίας, ανάλογα με τις ατομικές του ικανότητες και δεξιότητες (Hooper-Greenhill, 1991). Τα παιδιά ανακαλύπτουν σταδιακά τη δομή του έργου, καθώς εξοικειώνονται με τις πλα-

στικές έννοιες. Στόχος μας είναι να παρατηρήσουν και να αντιληφθούν τη φόρμα, τα πλαστικά στοιχεία, τους όγκους και τα χρώματα μέχρι να τους αποκαλυφθεί το έργο στην πληρότητά του, καθώς και να μελετήσουν την εικαστική τεχνική.

Επιχειρήσαμε μια διαλεκτική προσέγγιση του έργου τέχνης. Σύμφωνα με αυτό η κινητήρια δύναμη κάθε συστήματος είναι τα συγκεκριμένα ζεύγη αντιθέτων και αντιφάσεων που ενυπάρχουν σε αυτό (Wozniac, 1999). Η περιγραφή συγκεκριμένων ζευγών αντιθέτων αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση της ανάπτυξης του συστήματος των σχέσεων, μέσα στο οποίο υπάρχουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα στοιχεία-κλειδιά του έργου αποκαλύπτονται στα παιδιά μέσω ενός παιχνιδιού αντιθέσεων και ανακάλυψης. Εντοπίζουμε το στοιχείο, παίζουμε με αυτό βιωματικά και επιστρέφουμε στο σύνολο, έτσι ώστε να μη χάνουμε την ενιαία δομή του έργου και το σύνολο της εικαστικής δημιουργίας.

Λόγω των περιορισμών που θέτει η ηλικία των παιδιών δεν θα ασχοληθούμε με στοιχεία που αφορούν έννοιες της Ιστορίας της Τέχνης, τα μέσα της ζωγραφικής ή πληροφορίες βιογραφικού και ιστορικού χαρακτήρα σχετικά με το έργο και τον καλλιτέχνη.

Το έργο με το οποίο επιλέξαμε να ασχοληθούμε στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι το έργο *Αεροπλάνο* του Αλέξη Ακριθάκη και βρίσκεται στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Θεσσαλονίκης. Το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης είναι ένας μουσειακός χώρος που ιδρύθηκε την τελευταία δεκαετία και φιλοξενεί έργα τέχνης Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών. Κύριος εκθεματικός θησαυρός του μουσείου είναι η *Μόνιμη Συλλογή* που αποτελείται από τη συλλογή έργων τέχνης *Ιόλα* και τη συλλογή *Απέργη*. Το έργο, με το οποίο θα ασχοληθούμε, ανήκει στη συλλογή *Ιόλα*. Ένα δεύτερο έργο που συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμά μας και αυτό κομμάτι της συλλογής *Ιόλα*, είναι το έργο *Φτερά* του Παύλου (Διονυσόπουλου).

Η προσέγγιση του έργου μπορεί να θεωρηθεί ως ερέθισμα στο πλαίσιο ενός ευρύτερου σχεδίου εργασίας με στόχο τη γνωριμία των παιδιών με *τα μέσα ενανέριας μεταφοράς*. Ξεκινώντας από την αρχαιότητα επιδιώκουμε μια ιστορική αναδρομή στις προσπάθειες του ανθρώπου να πετάξει, από τον Ίκαρο στα διαστημικά λεωφορεία.

Με την επιλογή του έργου τέχνης *Αεροπλάνο*, θέλουμε να συνδέσουμε την εικαστική απόδοση ενός μέσου μεταφοράς με τους συμβολισμούς και τις διαφορετικές ερμηνείες που μπορεί να έχει μια αισθητική ανάγνωσή του ως έργου τέχνης. Ένα πρόγραμμα προσέγγισης της τέχνης από παιδιά της προσχολικής ηλικίας οφείλει να είναι ευέλικτο ως προς τις υποκειμενικές «αναγνώσεις» των

έργων, αφήνοντας ελεύθερη την προσωπική έκφραση, πέρα από κάθε θεωρία, κυρίως γιατί αυτό επιβάλλει η ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται (Παπατωνίου & Κοντοπούλου, 2004). Άλλωστε, μας ενδιαφέρουν οι διαδικασίες πρόσληψης της τέχνης και όχι οι διαδικασίες κριτικής ανάλυσής της.

3. Η ταυτότητα των έργων και τα σημαντικά στοιχεία τους

Το έργο *Αεροπλάνο* δημιουργήθηκε το 1982 από τον Α. Ακριθάκη, έχει διαστάσεις 150 X 185 εκ. και είναι κατασκευασμένο από ξύλο και νέον. Αποτελεί δωρεά του Αλέξανδρου Ιόλα και είναι κομμάτι της μόνιμης συλλογής του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Η παραγωγή του ζωγράφου από τα πρώτα του σχέδια ως τα έργα του σε λάδι χαρακτηρίζεται από τη συμβολική, επαναλαμβανόμενη και μετασχηματιζόμενη εις το διηνεκές ιερογλυφική γραφή. Πρόκειται για μια γραφή δηλωτική των μεταλλαγών της φόρμας και των εννοιών και ως τη δεκαετία του '70, ο καλλιτέχνης συνθέτει έργα-παιχνίδια του νου και της φαντασίας. Στη συνέχεια αναζητώντας τη τρίτη διάσταση, ο καλλιτέχνης καταφεύγει στα collages και τα assemblages, προσθέτει ξύλινα στοιχεία τα οποία βρίσκει στα καρνάγια πεταμένα ή τα επιζωγραφίζει.

Πρωτεύον στοιχείο στα έργα του είναι η κίνηση, τόσο στον γήινο όσο και στον εναέριο χώρο. Ζωντανά, εύστοχα και μεστά από μια λεπταίσθητη ποιητική φλέβα τα έργα του Ακριθάκη μιλούν για τη ζωή, τον έρωτα, ταξιδεύουν στο εδώ και στο επέκεινα, αγγίζουν τη φλέβα της ουσιώδους δημιουργικότητας και προσκαλούν τον θεατή να ξαναβρεί την όραση της περασμένης παιδικής του ηλικίας (Κατάλογος, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, 1997).

Στο πεδίο των assemblages κινείται και το *Αεροπλάνο*, κατασκευασμένο εξολοκλήρου από ξύλο. Η φόρμα του λευκού αεροπλάνου με τις αδρές κόκκινες γραμμές πετά σε έναν κόκκινο βραδινό ουρανό, στον οποίο η Μεγάλη Άρκτος λαμποκοπά με φως νέον. Κάτω από το αεροπλάνο διαμορφώνεται μια κυματώδης ξύλινη θάλασσα και αριστερά χαμηλά φαντάζει η μορφή μιας πολιτείας. Τα συμπληρωματικά μοτίβα μεταφέρονται και σε αυτήν την κατασκευή, τρισδιάστατα αυτή τη φορά, αλλά πάντοτε ζωηρά χρωματισμένα. Τα έντονα χρώματα (μαύρο, μπλε, κόκκινο) που καλύπτουν τα μοτίβα αυτά καθώς και η διασπορά τους στον κατακόκκινο ουρανό, δίνουν την εντύπωση μιας αναταραγμένης και ηλεκτρισμένης ατμόσφαιρας. Το αεροπλάνο δείχνει ως ελπίδα φυγής μέσα στη νύχτα, ενώ η Μεγάλη Άρκτος ως αστέρι οδηγός και σύντροφος στο ταξίδι. Το *Αεροπλάνο* προσκαλεί τον θεατή για μια φυγή στο άγνωστο με οδηγό τον ουρανό και τα αστέρια.

Η θεματική του έργου, τα υλικά καθώς και η τεχνική του αποτέλεσαν εξαρχής τα κριτήρια επιλογής του. Τα έντονα χρώματα και οι ξεκάθαρες φόρμες, η αίσθηση του τρισδιάστατου και τα δύο τόσο διαφορετικά υλικά -ξύλο και νέον- από τα οποία κατασκευάστηκε είναι τα σημαντικότερα στοιχεία στα οποία θα βασίσουμε την προσέγγιση του έργου από παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Όπως προαναφέρθηκε, συμπεριλάβαμε στο πρόγραμμά μας και το έργο *Φτερά* του Παύλου (Διονυσόπουλου), από πλεξιγκλάς και χαρτί αφίσας. Η δημιουργική παραγωγή του Παύλου στα πρώτα στάδια της χαρακτηριζόταν από την επανάληψη και επίθεση λωρίδων της μίας πάνω στην άλλη, οι οποίες απέδιδαν μια εικόνα που συνέπιπτε με τη δομή του τρόπου της εργασίας. Έτσι, θέμα της εργασίας ήταν ο τρόπος της εργασίας. Στη επόμενη όμως περίοδο δημιουργίας, ο καλλιτέχνης άρχισε να χρησιμοποιεί τον χρωματικό όγκο και την κινητική δυνατότητα του υλικού, έγινε μια μετάβαση προς την εικόνα που μπορούσε να προκύψει από το υλικό και απέκτησε προτεραιότητα η εικόνα ως προς τον τρόπο της δομής της ύλης. Η εικόνα στο έργο του μεταβλήθηκε προοδευτικά στις άπειρες δυνατότητες εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων της ύλης προς όφελος της εικόνας (Κατάλογος, Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, 1997). Αν και τα έργα του αποτελούν τρισδιάστατες αναπαραστάσεις πραγματικών αντικειμένων (π.χ. δέντρα), ωστόσο δεν έπαψαν ποτέ να εμπεριέχουν ζητήματα όπως η ψευδαίσθηση, η φωτοσκίαση, η προοπτική, όγκο και όλα τα χαρακτηριστικά της ζωγραφικής του Παύλου. Η τεχνική του κομμένου χαρτιού απέκτησε στα χέρια του την ιδιότητα μιας διαφορετικής παλέτας χρωμάτων. Τα χρώματα, ο όγκος, το μέγεθος του έργου και η θέση του στον χώρο το κάνουν να ξεχωρίζει και να τραβά αμέσως την προσοχή του επισκέπτη. Είναι τοποθετημένο πάνω στην σκάλα που οδηγεί στον δεύτερο όροφο του Μουσείου και, καθώς ο επισκέπτης ανεβαίνει τα σκαλοπάτια, το πλησιάζει και μπορεί να το περιεργαστεί από πολύ κοντά.

Το έργο *Φτερά* είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της τεχνικής του κομμένου χαρτιού μέσα σε πλεξιγκλάς. Για τον λόγο αυτό και επιλέχθηκε να αποτελέσει τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο θέμα μας και στο Μουσείο. Με τη βοήθεια αυτού τα παιδιά θα εντοπίσουν το *Αεροπλάνο* που είναι και το θέμα μας. Τα *Φτερά* αποτελούν το στοιχείο που θα προκαλέσει το ενδιαφέρον των παιδιών με την είσοδό τους στο χώρο του Μουσείου. Αυτό το ενδιαφέρον εκμεταλλευόμαστε, ώστε να κινητοποιήσουμε τα παιδιά στην ανακάλυψη του έργου-στόχου.

4. Η εφαρμογή του προγράμματος

Πρώτη φάση – Πριν την επίσκεψη

Ξεκινώντας την προετοιμασία και τον προϋπολογισμό των παιδιών για το θέμα του προγράμματός μας, πραγματοποιούμε τις εξής οργανωμένες δραστηριότητες:

Παιδική λογοτεχνία

Θέμα: Ο μύθος του Δαίδαλου και του Ίκαρου.

Στόχος: Να εκφράσουν προφορικά ιδέες που προκαλούνται από την αφήγηση μύθου. Να προκληθεί το ενδιαφέρον τους για την προσπάθεια του ανθρώπου να πετάξει τότε και τώρα.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τα κύρια σημεία της εξέλιξης του γνωστού μύθου. Με το τέλος της αφήγησης τα νήπια ωθούνται να εκφράσουν και να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες, να υποβάλουν ερωτήσεις και να ερμηνεύσουν καταστάσεις σχετικά με τις προσπάθειες του ανθρώπου να πετάξει. Γίνονται συγκρίσεις μεταξύ του μύθου και της σύγχρονης πραγματικότητας και εντοπίζεται σε ένα πρώτο στάδιο η έννοια του *αεροπλάνου* ως μέσου μεταφοράς.

Εικαστικά

Θέμα: Κατασκευή των φτερών του Ίκαρου.

Στόχος: Να ανακαλύψουν τις ποικίλες όψεις των αντικειμένων και να τους αποδίδουν σημασίες, επενεργώντας πάνω τους δημιουργικά, ώστε να εκφράζονται μέσα από τις εικαστικές τέχνες και να νιώθουν τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας.

Δίνουμε στα νήπια χαρτόνια κανσόν σε σχήμα φτερών και κολλούν πάνω τους πολύχρωμα φτερά. Έτσι, κάθε νήπιο φτιάχνει τα δικά του φτερά.

Δραματική τέχνη

Θέμα: Πετούμε όπως τα πουλιά με τα φτερά του Ίκαρου.

Στόχος: Να εκφραστούν κινητικά με μίμηση της κίνησης των πουλιών. Να νιώσουν τη χάρη και την απαλότητα των κινήσεων του πετάγματος των πουλιών.

Βάζουμε χαλαρή μουσική και αφήνουμε τα παιδιά να «πετάξουν» δίνοντας έμφαση στην απαλότητα των κινήσεων.

Πριν την επίσκεψη της τάξης στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης οργανώνουμε μια επίσκεψη στο αεροδρόμιο, ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν από κοντά τα αεροπλάνα στην πραγματική τους μορφή και διάσταση ως καθαρά χρηστικά αντικείμενα – μεταφορικά μέσα. Το επόμενο βήμα είναι τα παιδιά να έρθουν αντιμέτωπα με την εικαστική απόδοση «του αεροπλάνου» ως αισθητικής φόρμας που

εκπέμπει μια πληθώρα συμβολισμών. Την πολυσημία των συμβολισμών ενός εικαστικού προϊόντος είναι πιο δύσκολο να την αντιληφθούν τα παιδιά δίχως τη μεσολάβηση της γνωριμίας με το πραγματικό αντικείμενο που το πρώτο αναπαριστά. Κατά την επίσκεψή μας τραβούμε φωτογραφίες και συλλέγουμε φυλλάδια.

Εικαστικά

Θέμα: Το αεροπλάνο

Στόχος: Ενεργοποιούμε τη φαντασία, το συναίσθημα των παιδιών και την εικαστική τους έκφραση με αφορμή το θέμα του προγράμματος.

Τα νήπια ωθούνται να εκφράσουν την προσωπική τους αντίληψη για το αεροπλάνο. Συζητούμε κάθε ζωγραφιά και ζητούμε από τα παιδιά να μας πουν την προσωπική τους εκδοχή. Συλλέγουμε τις εργασίες τους, τις οποίες θα χρησιμοποιήσουμε στο τρίτο μέρος του προγράμματος και συγκεκριμένα στην αξιολόγηση.

Μετά την επίσκεψή μας στο αεροδρόμιο τα παιδιά λαμβάνουν ένα γράμμα από τον Ίκαρο· μέσα σε αυτό βρίσκουν ένα ποίημα που λέει τα εξής:

Οι άνθρωποι δεν πετούν πια με φτερά, μα χρησιμοποιούν αεροπλάνα.
Όταν κοιτούν τη γη από ψηλά, τον ήλιο και τις αχτίδες του δεν τις φοβούνται
πια
νιώθουνε ξένοιαστοι σαν τα πουλιά.
Αν όμως θελήσετε εσείς να δείτε τα δικά μου τα φτερά,
ελάτε στο Μουσείο να τα θαυμάσετε από κοντά.
Και αν ακολουθήσετε πιστά το πλάνο. Ποιος ξέρει; Ίσως εκεί πάνω βρείτε
και ένα αεροπλάνο.

Μαζί με το ποίημα υπάρχει και ένα απλό σχεδιάγραμμα του εσωτερικού του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης που οδηγεί στα *Φτερά* του Παύλου και στο *Αεροπλάνο* του Ακριθάκη. Έτσι εγείρουμε το ενδιαφέρον και την περιέργεια των παιδιών για το Μουσείο, ενώ ταυτόχρονα εισάγουμε και το θέμα του έργου με το οποίο ασχολείται το πρόγραμμά μας.

Προετοιμάζουμε τα παιδιά για την επίσκεψη, συζητώντας μαζί τους την έννοια του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης και κάποιους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς μέσα στον χώρο του Μουσείου. Πολύ χρήσιμα είναι κάποια σκίτσα με επιτρεπόμενες και μη επιτρεπόμενες συμπεριφορές. Τα σκίτσα αναπαριστούν παιδιά που μαλώνουν, τρώνε και πειράζουν τα εκθέματα. Με τον τρόπο αυτό η κουβέντα γίνεται πιο ενδιαφέρουσα, εφόσον τα παιδιά μόνα τους εντοπίζουν τις λανθα-

σμένες συμπεριφορές. Γίνεται συζήτηση με θέμα το αεροπλάνο βάσει των όσων θυμούνται από την επίσκεψη στο αεροδρόμιο.

Δεύτερη φάση – Επίσκεψη

Για την οργάνωση της επίσκεψης ενημερώνουμε κάποιες μέρες νωρίτερα τους υπεύθυνους του Μουσείου για τον αριθμό των παιδιών, τους χώρους που επιλέξαμε να επισκεφθούμε και τον χρόνο που θα παραμείνουμε στο Μουσείο. Έχουμε περιηγηθεί στους χώρους του μουσείου και προετοιμάσει το πρόγραμμα που θα ακολουθήσουμε κατά την επίσκεψη, ώστε να είμαστε όσο γίνεται πιο οργανωμένοι. Για την καταγραφή της επίσκεψης χρησιμοποιούμε φωτογραφική μηχανή και υλικό για εικαστικά (μαρκαδόρους και χαρτιά).

Σκεφτήκαμε ότι η επίσκεψη πρέπει να περιλαμβάνει όσο το δυνατόν περισσότερο παιχνίδι για να είναι ευχάριστη στα παιδιά, που ίσως έρχονταν πρώτη φορά σε επαφή με ένα τέτοιο χώρο. Πραγματοποιούνται, λοιπόν, οι ακόλουθες δραστηριότητες.

Μαθηματικά

Θέμα: Χαρτογράφηση – ψάχνουμε με τη βοήθεια του χάρτη που μας έστειλε ο Ίκαρος τα φτερά του και το αεροπλάνο που έγραψε πως θα βρούμε.

Στόχος: Να μετασχηματίσουν τις εμπειρίες και τα βιώματά τους σε οργανωμένη γνώση με τη βοήθεια της συμβολικής λειτουργίας.

Ακολουθώντας τον χάρτη φτάνουμε πρώτα στο έργο *Φτερά* και από εκεί στο *Αεροπλάνο* που βρίσκεται μπροστά στη σκάλα όπου είναι τοποθετημένο το πρώτο έργο.

Δραματική τέχνη

Θέμα: Το αεροπλάνο και το πουλί, με μιμητικές κινήσεις.

Στόχος: Μιμούνται και αναπαράγουν στάσεις του σώματος και πράξεις.

Βάζουμε μουσική και ωθούμε τα παιδιά να μιμηθούν μια το αεροπλάνο που πετά ψηλά στον ουρανό και προσγειώνεται και μια το πουλί. Εντοπίζουμε την διαφορά στις πτητικές κινήσεις του πουλιού που έχει φτερούγες (απαλές και χαριτωμένες κινήσεις) από τις κινήσεις του αεροπλάνου (ταχύτητα, απότομες αλλαγές, θόρυβος μηχανής).

Εικαστικά

Θέμα: Κατασκευή αεροπλάνου με γλωσσοπίεστρα ή ξυλάκια παγωτού.

Στόχος: Εικαστική απόδοση ενός αντικειμένου.

Δίνουμε στα παιδιά γλωσσοπίεστρα (ξυλάκια παγωτού) και κόλα. Με αυτά κάθε παιδί κατασκευάζει το αεροπλάνο του, αναπαριστώντας το αεροπλάνο της σύνθεσης. Πριν αποχωρήσουμε από το μουσείο τραβούμε τις απαραίτητες φωτογραφίες για το ημερολόγιο της τάξης. Επίσης, τραβούμε κάποιες κοντινές φωτογραφίες του έργου που θα τις χρησιμοποιήσουμε ως αναπαραγωγές στην τρίτη φάση του προγράμματος.

Τρίτη φάση – Μετά την επίσκεψη

Μετά την επίσκεψη στο μουσείο το πρόγραμμα συνεχίζεται στο νηπιαγωγείο. Φροντίζουμε να εμφανίσουμε τις φωτογραφίες του έργου σε μεγάλο μέγεθος, ώστε να τις χρησιμοποιήσουμε ως εποπτικό υλικό. Συζητούμε μπροστά στο αντίγραφο του έργου για τα στοιχεία που τραβούν το ενδιαφέρον των παιδιών. Για να διευκολύνουμε τον εντοπισμό των σημαντικότερων στοιχείων διαβάζουμε στα παιδιά το ποίημα της Θέτης Χορτιάτη «Το αεροπλάνο» (Χορτιάτη, 1980):

Ασημένιο αεροπλάνο σ' αγκαλιάζει ο ουρανός
ο ήλιος στα φτερά σου απάνω πίσω άσπρη ουρά καπνός.
Πάρε με να ταξιδεύω σαν γοργό πουλί κι εγώ
συννεφάκια να χαϊδεύω αστεράκια να τρυγώ.
Και να σκύβω να θαυμάζω πόσο όλα πιο καλά
φαίνονται σαν τα κοιτάζω απ' αλάργα και ψηλά.

Εντοπίζουμε την προσοχή τους στις αντιθέσεις που παρουσιάζει το ποίημα με το έργο του Ακριθάκη. Οι αντιθέσεις που είναι ξεκάθαρες είναι οι εξής:

Το αεροπλάνο στο ποίημα είναι «ασημένιο», ενώ στη σύνθεση είναι φτιαγμένο από ξύλο και βαμμένο άσπρο και κόκκινο.

Το ποίημα αναφέρει «ο ήλιος στα φτερά σου απάνω». Στη σύνθεση, όμως, δεν υπάρχει ήλιος, το αεροπλάνο πετά νύχτα και στον ουρανό δεν είναι ο ήλιος αλλά η *Μεγάλη Άρκτος*.

Το ποίημα μιλά για «συννεφάκια». Στη σύνθεση, όμως, δεν υπάρχουν σύννεφα, μόνο ένας *κόκκινος νυχτερινός ουρανός*.

Το ποίημα λέει πόσο πιο καλά φαίνονται όλα, αν τα κοιτάς από ψηλά. *Τι βλέπει άραγε ο πιλότος αυτού του αεροπλάνου; Πώς φαίνεται άραγε η γη κάτω από το αεροπλάνο;* Εντοπίζουμε την προσοχή των παιδιών στα συμπληρωματικά μοτίβα που παρουσιάζονται στον πίνακα.

Αξιολόγηση

Γλώσσα

Θέμα: Το αεροπλάνο.

Στόχος: Να κάνουν συγκρίσεις και να εντοπίσουν διαφορές μεταξύ αντικειμένων.

Συνεχίζοντας τη συζήτηση με τα παιδιά και, αφού έχουμε εντοπίσει τα σημαντικότερα στοιχεία του έργου, δίνουμε σε αυτά τις ζωγραφιές με θέμα «το αεροπλάνο» που είχαν φτιάξει στην πρώτη φάση του προγράμματος και τους ζητούμε να συγκρίνουν τις ζωγραφιές τους με τη φωτογραφική αναπαραγωγή του έργου. Πώς σκέφτηκαν τα ίδια να ζωγραφίσουν το αεροπλάνο και πώς το ζωγράφισε ο καλλιτέχνης; Πού θα πήγαινε το δικό τους αεροπλάνο και πού του καλλιτέχνη; Τι θα άφηνε πίσω του το δικό τους αεροπλάνο και τι του καλλιτέχνη; Ποια συναισθήματα τους δημιουργεί το έργο του Ακριθάκη;

Εικαστικά

Θέμα: Κατασκευή ομαδικού κολάζ με ποικιλία υλικών (διαφορετικές ποιότητες χαρτιού -κανσόν, οντουλέ, άχρηστα υλικά -καπάκια, κομμάτια πλαστικών μπουκαλιών, κεσεδάκια γιαουρτιού, κομμάτια υφάσματος).

Στόχος: Κατασκευή έργου που να δίνει την εντύπωση του ανάγλυφου, σημαντικού στοιχείου στο έργο του Ακριθάκη. Προώθηση της ομαδικής συνεργατικής δουλειάς.

Τα παιδιά ωθούνται να δημιουργήσουν ομαδικά μια σύνθεση που να χαρακτηρίζεται από τα σημαντικότερα στοιχεία της τεχνικής που χρησιμοποίησε ο Ακριθάκης στο *Αεροπλάνο*. Δίνουμε σημασία στην αίσθηση του ανάγλυφου, στα έντονα χρώματα, στην κίνηση, στην ποικιλία των υλικών και στις ξεκάθαρες φόρμες.

Μελέτη περιβάλλοντος

Θέμα: Οργανώνουμε μια έκθεση στην τάξη μας με θέμα «το αεροπλάνο».

Στόχος: Παρουσίαση στους γονείς των όσων τα παιδιά έζησαν, έμαθαν και κατασκεύασαν σε σχέση με το «αεροπλάνο». Αναπαράσταση του «μουσείου» στην τάξη.

Συγκεντρώνουμε όλο το υλικό που συλλέξαμε από τις επισκέψεις μας και τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος: φωτογραφίες, φυλλάδια, ζωγραφιές, κατασκευές. Με τη βοήθεια των παιδιών ταξινομούμε το υλικό και οργανώνουμε την τάξη μας για μια μέρα σαν «μουσείο». «Εκθέτουμε» χωριστά τις ζωγραφιές και κατασκευές των παιδιών, δημι-

ουρούμε μια γωνιά για το πληροφοριακό υλικό που συλλέξαμε στις επισκέψεις μας, ταξινομούμε τις φωτογραφίες που τραβήξαμε κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Τέλος, καλούμε τους γονείς να μας επισκεφθούν και να μοιραστούν μαζί μας την εμπειρία μας. Μέσω αυτής τις διαδικασίας τα παιδιά μπαίνουν στη θέση του «γνώστη». Όταν ένα άτομο νιώθει ότι έχει κάτι σημαντικό να πει ή σε κάτι να συμβάλει, του δημιουργείται μια θετική αντίληψη του εαυτού και ταυτόχρονα το ίδιο συμβαίνει στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας (Bryan, 1997). Ανακαλούν και ταξινομούν όσα έχουν ζήσει και μάθει στο Μουσείο. Άλλωστε, ο καλύτερος τρόπος να εμπεδώσεις νέες πληροφορίες και γνώσεις είναι να τις μοιραστείς με άλλους.

Επίλογος

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, βασικότερος στόχος είναι να δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να προσεγγίσουν ένα εικαστικό έργο και να δομήσουν ως ομάδα την προσωπική τους ερμηνεία σε σχέση με αυτό. Ένας δεύτερος στόχος του προγράμματος είναι η εξοικείωση των παιδιών με τον χώρο του Μουσείου και ειδικότερα στην περίπτωση μας με το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.

Θεωρούμε ότι μέσω της συγκεκριμένης προσέγγισης οι στόχοι που θέτουμε επιτυγχάνονται. Τα παιδιά ευαισθητοποιούνται και ωθούνται στην ανάγνωση ενός εικαστικού έργου και εξοικειώνονται, γενικότερα, με την έννοια του Μουσείου. Επιδίωξή μας είναι να προσελκύσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών για το Μουσείο ως χώρου αναψυχής και παιχνιδιού, πέραν από τον τυποποιημένο ρόλο της παροχής πολιτισμού και παιδείας που μπορεί να φαντάζει ανούσιος και βαρετός στο παιδικό μυαλό. Το παιδί πρέπει να θέλει να επισκεφθεί το Μουσείο, γιατί γνωρίζει πως εκεί θα δει πράγματα που δεν μπορεί να δει πουθενά αλλού. Ο τρόπος συμπεριφοράς μέσα στο Μουσείο, καθώς και κάποιοι βασικοί κανόνες συμπεριφοράς μέσα στον χώρο του Μουσείου είναι, επίσης, σημαντική παράμετρος του προγράμματος.

Δίνοντας στα παιδιά τη δυνατότητα να μοιραστούν με τους γονείς τους τις γνώσεις που αποκόμισαν από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, κινητοποιούμε και το ενδιαφέρον των γονιών για τη σημασία που έχει η εξοικείωση των παιδιών με τον χώρο του Μουσείου. Τα παιδιά, όταν εμπλέκονται σε μια διαδικασία που τα ευχαριστεί, ενθουσιάζονται και το εκφράζουν. Αυτός ο ενθουσιασμός μπορεί να ωθήσει και τους γονείς να επισκεφτούν με τα παιδιά τους τον χώρο του Μουσείου, καθώς και να τον αντιμετωπίσουν με διαφορετικό μάτι.

Είναι σημαντικό να ενισχυθεί ο κοινωνικός ρόλος του Μουσείου, καθώς πλέον δεν αποτελεί μόνο χώρο παιδείας και πνευματικής καλλιέργειας αλλά και χώρο αναψυχής. Αυτή ακριβώς η όψη πρέπει να ενισχυθεί στα μάτια των γονιών, γιατί δεν έχει σημασία τα παιδιά να επισκέπτονται τον χώρο του Μουσείου μόνο μέσα στο πλαίσιο σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και με τους γονείς τους.

Βιβλιογραφία

- Bryan, T. (1997). Assessing the Personal and Social Status of Students with Learning Disabilities. *Learning Disabilities Research & Practice*, 12 (1), 63-76.
- Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική μάθηση – Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 145-159.
- Hooper-Greenhill, E. (1999). Learning in art museums: strategies of interpretation. In E. Hooper-Greenhill (Ed.), *The Educational Role of the Museum* (pp. 44-52). London & New York: Routledge.
- Κατάλογος Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης (1997).
- Κολιάδης, Ε. (1997). *Θεωρίες Μάθησης και Εκπαιδευτική Πράξη. Τόμος Γ'. Γνωστικές Θεωρίες*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Μαυροπούλου-Τσιούμη, Χρ. (1991). *Μουσειακή Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Παπαντωνίου, Φ. (2003). *Παιδαγωγικές προσεγγίσεις του έργου τέχνης και εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Α.Π.Θ.
- Παπαντωνίου, Φ., & Κοντοπούλου, Δ. (2004). Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά προσχολικής ηλικίας στην έκθεση της Ρωσικής Πρωτοπορίας. *Μακεδόν*, 12, 229-246.
- Wozniac, R. H. (1999). A dialectical paradigm for psychological research: implications drawn from the history of psychology in the Soviet Union. In P. Lloyd & Charles Fernyhough (Eds), *L.Vygotsky: Critical Assessments* (pp. 223-260). London and New York : Routledge.
- Φ.Ε.Κ. 1376, τ. Β' 18-10-2001. «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών και προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων για το Νηπιαγωγείο».
- Χορτιάτη, Θ. (1980). *Τα μήλα τα φύλλα*. Αθήνα: Κέδρος.